

figur for skriftens eget skriftbillede. Det diskuterer Holmgaard imidlertid ikke. I stedet går han kulturanalytisk til værks. Dvs. han går efter man'en, ikke efter bolden i skriftspillet. Skriften gøres til en allegori over en personlighed, der er i vildrede med sit eget liv.

9. Se herom min »Hvad bliver der af kritikken når det bliver postmoderne at være moderne?« i »K&K« no. 65-66.

10. Dette er strengt taget et meget forkortet udsagn. Den dekonstruktive orientering mod intertekstuelle relationer repræsenterer en art subversiv læsning af den modsatte læsning, nemlig subjekt-objekt læsningen. Det betyder, at det er indenfor denne ramme (*frame*), intertekstualitet kan promoveres som kritisk begreb. Men det betyder ikke, at den intertekstuelle læsning ophæver det problem, som den sproglige og litterære referentialitet udgør - og som motiverer subjekt-objekt læsningen. Problemet ved referentialiteten er, at den fastlægger kausaliteter og opretter éntydhigheder. Altså lukker teksten. Også den dekonstruktive tekst lukker sig - og kan kun ophæve problemet ved hele tiden at rette blikket mod sin egen tekstmæssighed. Hvilket vil sige mød den retning, den kritiske diskurs tager, når den ikke fanger den tekst, den omhandler eller rammer det mål, den sigter efter - som ikke mindst de Man og Barbara Johnson har understreget.

11. De Man skriver: »We [i.e. konsor-

tiet af litteraturkritikere/ cbø] may no longer be hearing too much about relevance but we keep hearing a great deal about reference, about the non-verbal »outside« to which language refers, by which it is conditioned and upon which it acts. The stress falls not so much on the fictional status of literature [hvoraf man ser, at de Man ikke har læst Grodal/cbø]...but on the interplay between these fictions and categories that are said to partake of reality, such as the self, man, society...« (»Semiology and Rhetoric«, in *Allegories of Reading*, Yale UP, p. 3).

Jørgen Holmgaard

Allegorikernes litani - et svar

En artikel, som jeg publicerede i *K&K* 65-66, har fremkaldt en smigrende opmærksomhed fra Claus Bratt Østergaards side. Min artikel handlede blandt mere andet om post-68 marxismens forestillinger om, at de standende samfundsmæssige og filosofiske modsigelser ville kunne ophæves i et socialistisk samfunds ultimative forsoning af subjekt og objekt, af teori og virkelighed m.v. Artiklen var kritisk over for disse tankegange og forsøgte at forstå nogle af de sandsynlige årsager til, at de i sin tid vandt så

stærkt frem. Artiklen handlede også om, hvorledes disse tanker i 80'erne blev afløst af nogle helt andre relativistiske holdninger og teorier, der var systematisk skeptiske over for enhver naiv forandringstro og enhver naiv erkendelsesrealisme. I den forbindelse blev den såkaldte dekonstruktion rost for sit arbejde med at pege på tekstlighedens indbygget selvrefleksive funktioner, sprogets retoricitet, enhver teksthandlings intertekstuelle indlejring.

Med udgangspunkt i samme artikel kritiserer CBØ mig nu for at underkende dekonstruktionen, at befinde mig i en naiv erkendelsesteori vedrørende forholdet mellem subjekt og objekt, mellem tekst og virkelighed, kort sagt (på linie med K&K, som generelt angribes) for at være uforbedeligt ideologikritisk, nu blot »undercover« bag etiketten »kulturanalyse.«

Noget må være galt. Umiddelbart kan det være tre ting:

1) Jeg har formuleret mig ubehjælpomt og uklart; 2) problemstillingen er meget kompleks og indviklet; 3) CBØ har fejllæst teksten eller i hvert fald læst den meget uopmærksomt. Jeg funderer stadig over, hvilke af de tre årsager der kan være tale om; jeg er endnu ikke kommet frem til et resultat, som kan meddeles.

Derimod vil jeg gerne tage kritikken som anledning til kort at uddybe, hvad jeg har ment og mener om de diskuterede problemer, ligesom jeg vil indføre et par klarificerende bemærkninger til nogle af de - forholdsvis få - konkrete punkter i mine skrivelser, CBØ tager fat i.¹

De centrale positioner i CBØ's kritik er, at K&K, undertegnede et al. søger 1) at »gå udenfor det sprog, som det fiktive udtryk er gjort af«, ud til »virkeligheden«, »samfundet«, »historien« - for 2) her at finde »sandheden« om teksten, eller for etablere et enkelt årsagsforhold mellem de to fænomener: »Samfundet som årsag, litteraturen som virkning.«

Jeg vil med det samme erklære mig skyldig i anlagens punkt 1, omend nogle modifikationer må tilføjes. Derimod vil jeg plædere ikke-skyldig i dens punkt 2. Og endelig vil jeg undervejs forsøge at anskuelligøre, at det hele er mere kompliceret end som så. Desuagtet består der naturligvis nogle grundlæggende meningsforskelle mellem de synspunkter, som CBØ og jeg advokerer. Disse forskelle vil blive berørt til sidst.

Kompleksiteten både i det, vi diskuterer, og i parternes positioner, viser sig med det samme, hvis man eksempelvis går ind på afspejlingsproblematikken/spejlmetaforen. CBØ elaborerer en del herover, og figuren spiller en betydelig rolle i hans kritik af, hvordan forholdet mellem virkelighed og tekst tænkes (ovennævnte punkt 2). Han burde her henvise til et gammelt nummer af tidsskriftet (*poetik* nr.21, 1974), hvori Lenins berømte Tolstoj-artikler bringes. Spejlmetaforen spiller her en central rolle. Men hvis man læser disse artikler, hvorom der kan siges meget, ser man snart, at afspejling ikke forestilles som en punkt-til-punkt-korrespondance mellem virkelighed og litteratur, snarere som en relation mellem litteratur og social ideologi (altså relation mellem

K&K DEBAT

to forestillingsbilleder eller -komplekser), en relation, hvori der både er tale om forskydning og fortætning à la Freud. Og hvis man læser Pierre Macheray's kritik og analyse af disse artiklers anvendelse af spejlmetaforen,² bliver man gjort opmærksom på endnu en række komplicerende forhold, bl.a. på, at det er strukturer og ikke »objekter«, der relateres til hinanden, på, at hvis der skal tales om spejl, er det et krakeleret og fragmenteret sådant, ligesom det er billedet som billede, ikke virkeligheden som sådan der fokuseres på.

Jeg nævner ikke dette for at forsvare Lenin, Macheray eller spejlmetaforen, men blot for at gøre opmærksom på, at selv inden for den tradition, CBØ vil distancere sig fra, findes der en ikke helt rudimentær refleksion over kompleksiteten i det forhold, der diskuteres. Hvis en kritik skal fejre andet end hurtige polemiske triumfer, må den forholde sig til, at en sådan refleksion eksisterer og argumentere mod de pågældende tanker i en rimeligt nuanceret udformning af dem, ikke i en pidgin-udgave.

Dette punkt er principielt, ikke konkret relateret. For sjovt nok forholder det sig sådan, at afspejlingsbegrebet aldrig har spillet nogen rolle i mine tanker om litteratur, og så vidt jeg umiddelbart kan se heller ikke generelt i K&K's indhold gennem årene. For mit eget vedkommende må jeg sige, at det aldrig har kunnet bide sig fast, og hvis overhovedet ordet spejl, eller derivater heraf, forekommer i det, jeg har skrevet, er det i en dagligdags, uprægnant anvendelse. Det

har ingen begrebsmæssig status, og jeg har aldrig følt mig tiltrukket af eller været indfanget i spejlmetaforens netmasker. Til alt det i CBØ's indlæg, som er perorerer over spejl-tankegangens kritisable fejlagtighed, må jeg derfor blot sige: hus forbi!

Hvad så med det, at samfundet er årsagen, litteraturen virkningen? Få - i hvert fald ikke jeg - vil påstå, at litteraturen er bundet op i et så simpelt forhold. Mange - og i hvert fald jeg - vil derimod nok mene, at hele det overindividuelle netværk af sproglige og andre sociale forhold har logisk og historisk eksistens forud for det enkelte litteraturfrembringende individ og forud for teksten, ja vel også forud for litteraturen i det hele taget. Uden sprog ingen litteratur, og intet er et mere genuint socialt fænomen end netop sproget. Forståelsen af dette forhold implicerer naturligvis på ingen måde, at man (in casu jeg) anser »virkeligheden« for det eneste, der er værd at have med at gøre, og kasserer litteraturen og fiktionen som »humbug«, sådan som CBØ synes at påstå.

Betingetheden mellem sociale sammenhæng - ikke økonomiske forhold, men sociale sammenhæng i bredeste forstand - er imidlertid mangeartet. Man kan mobilisere hele sættet af humanvidenskabelige og samfundsvidenskabelige tilgangsvinkler og stadig ikke have inddraget enhver relevant forbindelse mellem en tekst og det, der ligger omkring den.

For enden af denne tanke venter det videnskabsteoretiske og filosofiske spørgsmål om frihed og nødvendighed, om determination og forudsige-

lighed, med et andet ord kontingensproblemet. Det er et interessant videnskabssteoretisk problem, som, hyppigere end det sker, sikkert med fordel kunne tages frontalt op inden for de humanvidenskabelige fag, ikke mindst i relation til de problemer, som diskuteres i disse år. I mine egne tanker og skrifter på det litterære felt simrer det under overfladen i en række forbindelser. Blandt andet har selve bestræbelsen på at udvide indsigten i et netværk af sammenvævede sociale og psykologiske determinanter været central; og meget naturligt har den søgt støtte i en antagelse om, at en tilstrækkelig kompleks analyse-tilgang vil kunne vise en høj determinationsgrad.³

Siden har vægtforholdet mellem termination og kontingens forskudt sig til fordel for sidstnævnte i min opfattelse af sagerne, ligesom spørgsmålet om viljens betydning i den tekstlige såvel som sociale interaktion påny og påny stiller sig som et overmåde interessant problem. Men hver af disse positioner, som jeg stadig foretrækker at bevæge mig rundt i på en ikke-definitiv måde, ligger inden for et kontinuum; der har ikke været tale om ekstremiteter af den type, CBØ harcellerer over.

På dette punkt er det naturligt at kontrastere, hvordan dekonstruktionen tackler det netop nævnte problem. Så vidt jeg kan se, gør man det som regel på den skizofrene facon: på den ene side er analytikeren »altid og uundgåeligt, *willy-nilly*« (CBØ) fange af referentialiteten, af de uoverskridelige, selvlukkende tekstlige mekaniker; altså en absolut determination.

På den anden side er verden totalt uforudsigelig, uudgrundelig, ikke-lovmæssig, bl.a. fordi den er utilgængelig, lukket ude for os af sprogets selvreferentialitet m.v. Så langt følger CBØ den almindelige dekonstruktive position i al dens ambiguitet. Dertil føjer han så - grundet ubehaget deri? - en overskridende bevægelse, som skrives med en interessant Wilhelm Tell-metaforik: at »sigte...efter en analytisk praksis, der rammer punktet mellem sprogets determineret og dets uforudsigelighed.«

Man kan kun ønske foretagendet held og lykke. For at sigte efter den slags punkter - for slet ikke tale om at håbe på at ramme dem - forekommer mig at være et meget vanskeligt og et meget metafysisk projekt; alene den formulerede tanke om, at sådan et punkt - ét? - skulle eksistere, burde forårsage en særdeles kraftig udløsning af sprogets selvrefleksive kritik-potentiale lige op i hovedet på den, der sidder med den.

Sammenfattende mener jeg, at CBØ-kritikkens punkt 2 om, at jeg tror at kunne finde »sandheden« ude i virkeligheden eller i samfundet, og at jeg forestiller mig enkle årsag-virkningsforhold, ikke er rigtig. Jeg har tidligere - for 15-20 år siden - forestillet mig, at mangeartetheden i relationerne var mere overskuelig og indsigterne længerevarende, uden dog at være endegyldige; men det er gradforskelle. Som jeg overalt i den angrebne artikel giver udtryk for, forestiller jeg mig mangeartede og komplekse relationer uden nogen endegyldig sandhedsværdi. For så vidt er mit projekt derfor meget mere

beskedent end CBØ's Wilhelm Tell-forsøg på at ramme punktet.

Kritikkens punkt 1, der beskylder mig og andre for i det hele taget at nære forestillingen om, at man kan gå uden for sproget, vil jeg derimod gerne erkende mig skyldig i. Ja, jeg mener at der eksisterer en virkelighed uden for sproget, og jeg har ikke spor imod at gøre mig forestillinger om den, heller ikke i relation til litteraturen. Biskop Berkeley's gamle solipsismeproblem fra 1700-tallet har fået en sofistikeret litterær renaissance i dekonstruktionens påstand om, at alt er tekster eller nødvendigvis foreligger i tekstlig form; tekster henviser kun til tekster: »Tekster er inter-tekster og etablerer sig gennem... at udveksle symbolske tegn med hinanden.« Intet kan derfor gribes undtagen i tekstlig skikkelse, virkeligheden som håndgribelig kendsgerning findes ikke, der findes kun fiktionen »virkeligheden«. Sådan omtrent kan man formulere en dekonstruktiv »commonplace.« Filosofisk er det vist ikke nogen original tanke, og den har da også meget rigtigt i sig. Den har det rigtige i sig, at den emfatisk understreger, at et subjekt ikke blot taler om et objekt, transparent og suverænt, men at der arbejder allehånde interessante mekanismer i selve den sproglighed eller tekstlighed, det foregår i. Skuril derimod bliver tanken, når denne pointe - på grund af kompleksiteterne i forholdet sprog-virkelighed? - overskrues til en påstand om, at sproget kun refererer til sig selv (CBØ: »et system af selvreferencer«); en virkelighed eksisterer ikke, så vidt man kan forstå, ingen

ved i hvert fald noget om den, lader det til.

Jeg vil ikke argumentere omfattende for virkelighedens eksistens, den behøver ikke min hjælp. Hvis nogen har behag ved at benægte den, så for min private skyld heller ingen alarm: jeg kan trods alt godt blive ved med at fodre mine karusser ud fra den antagelse, at deres tegn på sult henviser til en virkelig sult, og at de, hvis jeg ikke gør det, vil vende bugen demonstrativt og anklagende i vejret som tegn på en død, som også er en virkelig død. Men når benægtelsen fører sig offensivt frem på et fagligt felt, kunne det dog være fristende i hvert fald at pege på nogle modsigelser i benægternes praksis.

Jeg vil vove den påstand, at selv de hårdeste benægttere, trods deres selvrefleksive ord, manøvrerer rundt med en lige så sikker tro på virkelighedens eksistens og en lige så håndgribelig opfattelse af dens indretning som alle os andre.

Når vi bevæger os ud i trafikken og f.eks. som fodgængere træder ud på en gade, er der ingen af os, der bilder os ind, at f.eks. en firehjulet tingest, der nærmer sig fra venstre, kun er *billedet* af en bil eller bilen som tekst. Vi antager, at det er en i fysisk forstand ganske virkelig bil. Og jeg er forholdsvis sikker på, at enhver - også dekonstruktør - snart ville få en klar melding fra sin molesterede kropslighed, hvis han/hun fik den idé at afprøve en teori om, at det forholdt sig spor anderledes.

Nu kunne man måske påstå, at dekonstruktionens teori om teksters eksklusive selvreferentialitet kun

gælder fiktive tekster eller litterære tekster. At virkeligheden med andre ord eksisterer, blot ikke som fiktionslitterær referentialitet. Men det synes der ikke at være tale om. CBØ og dekonstruktionen skriver kun om *tekster* - i al almindelighed - ikke om en bestemt slags tekster. Og de benægter altid »virkeligheden« og referentialiteten, ikke bestemte sådanne. Hvis ikke sprogbrugeren er meget usikker, må generaliseringerne i disse udsagn antages at stå ved magt, at være forholdsvis klare og nogenlunde intenderede.

Som jeg var inde på i den pågældende artikel,⁴ er der i litteraturkritikken intet til hinder for uforpligtende inkonsistenser både mellem praksisformer på forskellige områder og i den analytiske praksis. Man vil sagtens ude i virkelighedens verden kunne køre bil med venstre hånd og samtidig analysere litteratur som en brækket arm under stadig benægtelse af virkelighedens eksistens. Og man vil sagtens kunne læse Baudelaire's »Spleen de Paris« eller Herman Bang's *Stuk* som led i systemer af rent intertekstuelle selvreferencer, der intet har at gøre med det tilfældige forhold, at de synes at tale om og dialogisere med en faktisk eksisterende storbymæssighed i det øjeblik, den historisk slår igennem i det 19. århundrede. For en læsning i dekonstruktiv ånd kunne vi lige så godt have at gøre med »Spleen de Ninive« og *stuk* i Magnitogorsk anno 1947.

Eller for at gå fra det illustrative eksempel til noget af det konkret diskuterede: det er fra CBØ-positionen tilsyneladende tilfældigt eller i

hvert fald irrelevant, at den dekonstruktive litteraturteoretiker Paul de Man i en eller anden forstand formentlig er den samme som den Paul de Man, der skrev antisemitiske og pangermanske litteraturbetragtninger i krigstidens besatte Belgien. For som Barbara Johnson med CBØ's tilslutning skriver: det var i hvert fald ikke dekonstruktion, han lavede den gang!

Argumentet blæser i vinden og demonstrerer en pointe, som også CBØ gør en del ud af: kulturalysen søger efter kausaliteter, sammenhæng, mens dekonstruktionen gør det modsatte. Det er lidt uklart om CBØ's kritik går på, at kulturalytikeren søger simple envejskausaliteter eller på det, at han overhovedet søger efter kausalitet. Det kunne i CBØ's formuleringer lyde som det første, men det sidste ville være mere konsekvent og rigtigt, og jeg tror, at det er det, han mener. Hans egen skrivepraksis demonstrerer det for så vidt og profilerer den forskel, som er en vigtig konsekvens af de forskellige teorier om »virkeligheden« og om teksten: dekonstruktionen er i hele sin sprogføring metafororienteret, den søger og ser ligheder i et atemporalt rum og benægter eksistensen af de metonymiske relationer - herunder historicitet og kausalitet - , som kulturalytiske o.lign. tilgange finder interessante.

Det ville derfor være mere konsekvent og rigtigt, hvis CBØ frontalt angreb mig for i det hele taget at søge forklaringer og mulige kausal-sammenhæng. I de Man sagen tog jeg udtrykkeligt alle forbehold, idet jeg understregede, at der fremsættes en hypotese, en teori til nærmere afprøv-

ning, ikke nogen sikker årsagsforklaring. Men det, som Barbara Johnson og CBØ (og på det andet sted Hans Hauge mere skingert⁵) vender sig imod, er konsekvent og reelt nok selve det overhovedet at ville forklare noget, overhovedet se sammenhæng, eventuelt opstille en kausalitetshypotese.

Denne skillelinie er helt central. Relationer mellem teksten og det, som ikke *kun* er tekst (historie, »samfund« etc.), er komplicerede forhold, fulde af facts og allehånde fortolkningsproblemer.⁶ Dekonstruktionens råd er: opgiv hele dette uforenelige morads af problemer; vi siger, at virkeligheden ikke eksisterer; der findes kun tekst på tekst, og det vides, litteraten kan drive det, er at gå ind i det intertekstuelle og retoriske spil og i sin kommentar/analyse 'skrive en ny tekst frem', som det tit hedder i dekonstruktionens retorik.⁷

Min position heroverfor er, at de ovennævnte relationer er komplekse og vanskelige, men derfor ikke umulige at opstille underbyggede og argumenterede hypoteser om. Skulle en analyse eller hypotese vise sig uholdbar, må den udbygges, forbedres, evt. helt udskiftes. Og stiller der sig under nye historiske forhold en ny type spørgsmål og problemstillinger som mere relevante eller presserende, så er det heller ingen mærkværdighed eller katastrofe; ikke mindst på social- og humanvidenskabelige felter er både subjekt og objekt underlagt forandring.⁸ Alt dette er ikke andet end det selvfølgeligelige vilkår i enhver videnskabelig eller blot seriøs intellektuel arbejdsproces.

Jeg kan sagtens leve med, at dekonstruktionen elsker tekstualitet og retoricitet og koncentrerer sig herom. Jeg er nogle af dens forfattere megen tak skyldig for gode indsigter heri og i det hele for at have udvidet dagsordenen i forhold til 70'ernes. Men jeg forundres over, at dekonstruktionens danske talsmænd - som de relativistiske, tolerante og moderne mennesker de ligner - har så svært ved at leve med, at ikke alle nu er blevet dekonstruktører. At der er andre, som synes, at tekstualitet og retoricitet er en herlig ting, men derfor ikke den eneste interessante at beskæftige sig med. Hvorfor kan der ikke eksistere flere retninger og meninger ved siden af hinanden, og hvorfor kan der ikke foregå »kulturanalyse« i K&K, uden at det skal gøres til en suspekt »undercover«-aktivitet i det hele taget at ville analysere historisk-kritisk?

Der ligger erkendelsesmuligheder i at stikke hovedet ind i den intertekstuelle spillemaskine. Men det er forkert at ville bekrige og afsværgе det intellektuelle engagement, der kan udgå fra fascinationen af - med en god gammel rummetafor - 'at gå bagom' spillemaskinen og kigge ind i dens mekanik og oprindelse. Selve den stimulation, som driver videnskab og intellektuelt arbejde fremad, ligger langthen i den (historisk begrundede!) viden om, at der altid vil være nye niveauer, nye sammenhæng, nye perspektiver at formulere meningsgivende hypoteser om. Disse hypoteser er naturligvis ikke endegyldige, kan ikke være det. Men alt andet lige vil de som regel være mere spændende end den n-te gentagelse af den

defaitistiske pointe om, at der kun er tekst-på-tekst, uendelige selvreferencer, og at vi - *willy-nilly* - ligger klaustrofobisk slavebundne i tunge signifikantkæder. Det er, som om friheden til og muligheden af at konstruere nye tanker partout skal benægtes af grunde, hvorom man kun kan gisne; men de forekommer ingeniunde at have teoretisk nødvendighed i sig.

Hvis jeg afsluttende skal sammenfatte lidt polemisk, så lyder det for mig, som om CBØ i sit indlæg afsynger et snart »udtømt« litani om subjekt-objekt-kategoriens, spejlmetaforens, dialektikkens og den omnipotente kritikers slæthed. Men hvad er egentlig gehalten heri, når kritikeren ikke føler sig omnipotent, dialektikken ikke bliver inddraget, spejlmetaforen ikke brugt og subjekt-objekt-tænkningen bevidst bliver relativiseret?

Noter

1. Lad mig starte med fodnotevis at udrede en misforståelse hos CBØ omkring forholdet mellem det redaktionelle forord i *K&K* 64 og min omtale af Jameson i »Historie i amerikansk litteraturforskning« i samme nummer. CBØ synes, at der er en modsigelse. Men min kritik (*K&K* 64, p.9) retter sig faktisk mod Jameson, ikke mod dekonstruktionen: »dekonstruktionens påvirkning [er] mærkbar« i Jameson's fremhævelse af »tekstligheden«. Derimod er Jameson genuint sig selv, i og med at han totaliserer også *den*, så vel som han totaliserer de øvrige centralkategorier,

han arbejder med (historien m.m.). Spidsen er altså vendt mod totaliseringstendensen og her Jameson. Bortset herfra findes totaliseringstendensen for den sags skyld også inde i dekonstruktionen, f.eks. i dens 'ultimate' erkendelse af, at *alt* er tekst, samt i lignende universelle udsagn, som dens skribenter hyppigt føler sig tiltrukket af. Taget i sit indhold og ikke i sin retorik er dekonstruktionen derimod udmærket til »at modvirke totalitarisme«, som CBØ skriver. Indviklet? Ikke spor mere end ethvert udslag af den mekanik, som Barbara Johnson - i CBØ's citat - vil lokalisere: »that without which no subject could ever be constituted.«

2. Pierre Macheryay: *Pour une théorie de la production littéraire*, Paris 1971, pp.142-157.

3. Se i øvrigt omkring dette begreb - også med direkte henblik på den foreliggende problematik - Rodolphe Gasché's interessante artikel »Of aesthetical and historical determination« in Derek Attridge et al. (ed.): *Post-structuralism and the question of history*, Cambridge 1987.

4. Bl.a. *K&K* 65-66, s.147 ff.

5. I artiklen »Dekonstruktion i Danmark« i *Kritik* 91/92 (1990). Artiklen er i øvrigt skrevet sådan, at den ikke gør krav på kommentar. Den må nærmest siges at være de(kon)struktivt selvkommenterende.

6. Se for et illustrativt eksempel interviewet med Stephen Greenblatt i

dette nummer af *K&K*, især hans fremragende diskussion af Scott's *Exact Discourse*.

7. Til fortørnelse for CBØ (og andre) ventilerer jeg i artiklen (*K&K* 65-66, p.138 ff.) den teori, at dekonstruktionens erkendelsesdefaitisme, dens oplevelse af at »virkeligheden« er ikke-lovmæssig og kontingent og historien ophørt, har at gøre med nogle historisk-samfundsmæssige skift i vore samfund i disse år. Og at noget kulturhistorisk tilsvarende er foregået tidligere under modernitetens fremmarch (p.149). I den siden da udkomne David Harvey: *The Condition of Postmodernity*, Oxford 1989 argumenteres der i omfattende regi for en beslægtet teori om, at de postmoderne oplevelsesformer nu og i tidligere perioder kan ses som led i samfundshistorisk og teknologisk betingede ændringer af tid- og rumopfattelsen. Bogen imponerer med sin stofrigdom og argumentatoriske sammenhængskraft, selv om opfattelsen af determinationsforholdene forekommer mig gjort noget for enkle.

8. Se herom - også i relation til CBØ's reaktion på min opfattelse af, at pointer kan blive »udtømte« - *K&K* 65-66 p.148 f.

Torben Kragh Grodal

Allegori eller software?

I indlægget »Læsningens allegorier« nedskriver Bratt Østergaard nogle kritiske bemærkninger om *Kultur & Klasse* generelt, der i høj grad eksemplificeres ved en kritik af min »Fiktion som moderne mentalt software«. Kritikken rummer mange misforståelser af mine positioner, men den giver mig en kærkommen lejlighed til at eksplicite disse, bl.a. i en forskningsbiografisk sammenhæng.

Indledningsvis skal jeg bemærke, at jeg i min egen forskning oplever sammenhæng med den ideologikritiske og strukturalistiske fortid, og at jeg med glæde og stolthed vedkender mig mine teoretiske og tekstanalytiske skrifter fra 1970'erne. Nogle kapitallogikere og såkaldte 'ideologikritikere' har i 1980'erne følt et stærkt behov for selvkritik og 'bewältigung der vergangenheit', men da jeg hverken da eller nu deler en række af deres teoretiske positioner, har jeg ikke behov for at dele deres selvkritik. En række af 60'ernes og 70'ernes kritiske tendenser er hyppigt blevet behandlet som forskellige sider af samme sag, til trods for at disse kritiske bevægelser udgjordes af personer og grupperinger, der i en række henseender havde modstillede opfattelser. En meget vigtig skillelinje er modsætningen mellem en evolutionær-rationalistisk og fremskridtsoptimistisk kritik over for en revolutionær-idealistisk og fremskridtspessimistisk